

Використані матеріали:

1. Про судоустрій і статус суддів : Закон України № 1402-VIII від 02 червня 2016 року. *Відомості Верховної Ради України*. 2016. № 31. Ст.545.
2. Берназюк Я. Співвідношення необхідності забезпечення єдності судової практики та відступу від правових позицій Верховного Суду (на прикладі вирішення публічно-правових спорів). *Офіційний веб-сайт Верховного Суду*. URL: <https://supreme.court.gov.ua/supreme/pres-centr/zmi/986409/> (дата звернення: 12.09.2020).
3. Зверніть увагу: ВП ВС змінила судову практику у справах щодо стягнення виконавчого збору у виконавчому провадженні. *Офіційний веб-сайт Судової влади*. URL: <https://court.gov.ua/press/news/924180/> (дата звернення: 12.09.2020).
4. Зуєвич Л. Чи можна досягти єдності правозастосування в умовах, коли постанови ВС визнано нерівноцінними за значенням та спектром дії? *Закон і бізнес*. 01.06—07.06.2019. URL: https://zib.com.ua/ua/137890-chi_mozhna_dosyagti_ednosti_sudovoi_praktiki_yakscho_postano.html (дата звернення: 12.09.2020).
5. За умови належного підтвердження витрати на професійну правничу допомогу стягуються і у випадку, коли фактично ще НЕ сплачені стороною, а тільки мають бути сплачені (ВС/ОП/КГС, № 922/445/19 від 03 жовтня 2019 р.). *Юридичний інтернет-ресурс «Протокол»*. URL: https://protocol.ua/ua/za_umovi_nalegnogo_pidtverdgennya_vitrati_na_profesiynu_pravnichu_dopomogu_styaguyutsya_i_u_vipadku/ (дата звернення: 12.09.2020).
6. Додаткова Постанова Хмельницького апеляційного суду у справі № 686/28627/18 від 30 січня 2020 року. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/87263561> (дата звернення: 12.09.2020).

Вдовічена Лідія Іванівна
кандидат юридичних наук,
доцент кафедри публічного права
Чернівецького національного університету
імені Юрія Федьковича
(м. Чернівці, Україна)

СУДОВІ ПРАВОВІ ПОЗИЦІЇ ЩОДО УТОЧНЕННЯ НОТАРІАЛЬНОЇ ЮРИСДИКЦІЇ

Застосування категорії «юрисдикція» при визначенні діяльності нотаріусів має достатньо змістовне навантаження. Це можна пояснити, перш за все тим, що крім таких значень юрисдикції, як підсудність, право судити, вирішувати правові питання, зустрічаються і інші – наприклад, даним терміном позначається також система відповідних юрисдикційних органів, компетенція або сукупність повноважень, підвідомчість або правова сфера, на яку поширюються повноваження публічного (державного) органу [1].

Неважко помітити, що в більшості випадків визначення юрисдикції пов'язане з терміном

«Повноваження», який в правовій науці розглядається як складова частина компетенції (сукупність повноважень, прав, обов'язків) і статусу органу, посадової особи, що виконує організаційно-виконавчі функції, передбачені законодавством. В даному випадку органи влади від імені держави отримують повноваження на реалізацію державної влади, правозастосовну та правоохоронну діяльність, правосуддя. Так, для прикладу, згідно Закону України «Про нотаріат», розділ 2 носить назву «Повноваження щодо вчинення нотаріальних дій» [2], де закріплена правозахисна діяльність нотаріуса, котра має владний характер і здійснюється ним на підставі виконання делегованих державою повноважень, незважаючи на те, що вчинення нотаріальних дій здійснюється нотаріусом від власного імені. Ця діяльність спрямована на забезпечення правомірної поведінки всіх учасників цивільних правовідносин, причому незалежно від їх безпосередньої участі. Нотаріус відмовляє у вчиненні нотаріальної дії, якщо вчинення такої дії суперечить законодавству України або йому не надано відомості (інформацію) та документи, необхідні для вчинення такої нотаріальної дії.

Для нотаріальної юрисдикції досить вагомим значенням набуває територіальна «прив'язка», котра не раз ставала предметом уточнення правових позицій вищих судових органів, зокрема Вищого Спеціалізованого Суду України (існував до 2017 року), Верховного Суду України, Верховного Суду. Під територіальною юрисдикцією розуміється така юрисдикція, яка здійснюється у встановлених територіальних межах. На підюрисдикційній території відповідний орган, публічна посадова особа реалізує повний комплекс повноважень, за винятком тих випадків, коли відповідними міжнародними угодами передбачається інше.

Так-звані «правила територіальності» набувають важливого значення при визначенні нотаріальної юрисдикції і не раз ставали предметом уточнення в правових позиціях судових органів. Так, 1 жовтня 2008 року до Закону України «Про нотаріат» була внесена стаття 13-1, відповідно до частини 3 якої нотаріус не вправі здійснювати нотаріальну діяльність за межами свого нотаріального округу, за винятком заміщення інших нотаріусів у випадках, передбачених цим Законом[2]. Отож, згідно статті 13-1 Закону України «Про нотаріат», нотаріальний округ – територіальна одиниця, в межах якої нотаріус здійснює нотаріальну діяльність і в межах якого знаходиться державна нотаріальна контора, в якій працює державний нотаріус, або робоче місце (контора) приватного нотаріуса. Нотаріальні округи визначаються відповідно до адміністративно-територіального устрою України. У містах з районним поділом округом діяльності нотаріуса є вся територія міста. У разі зміни адміністративно-територіального поділу України, в результаті якого розташування робочого місця (контори) приватного нотаріуса увійшло до іншого нотаріального округу, нотаріальна діяльність відповідних нотаріусів повинна бути зареєстрована в цьому нотаріальному окрузі. Нотаріус не вправі здійснювати нотаріальну діяльність за межами свого нотаріального округу, за винятком заміщення інших нотаріусів у випадках, передбачених вказаним Законом. Законодавством заборонено нотаріусу здійснювати нотаріальну діяльність за межами свого нотаріального округу.

Що ж говорить судова практика про такий підхід. У рішенні Верховного суду України від 02.06.10 року наголошувалося, що заповіт, посвідчений нотаріусом за межами свого нотаріального округу, складено з порушенням вимог законодавства, у зв'язку з чим такий заповіт не може бути визнаний дійсним[3].

Наступне, згідно пунктом 6 листа Вищого спеціалізованого суду України від 16.05.13 року № 24-753/0/4-13 «Про судову практику розгляду цивільних справ про спадкування» [4], відсутність у тексті заповіту напису, що він складався та посвідчувався поза приміщен-

ням нотаріальної контори, виконкому місцевої ради, але в межах нотаріального округу, не є істотною умовою для визнання заповіту недійсним, якщо судом буде встановлено, що форма заповіту відповідає вимогам Цивільного кодексу України і волевиявлення заповідача було вільним.

З цього питання варто і згадати правову позицію Верховного Суду України від 20 лютого 2013 року у справі № 6-2цс13, в якій зазначено, що нотаріальна діяльність здійснюється нотаріусом в межах свого нотаріального округу незалежно від того, де знаходиться приміщення, яке є робочим місцем нотаріуса: в межах нотаріального округу або поза його межами [5]. І хоча ВСУ у наведеній правовій позиції прямо не висловився про недійсність заповіту, посвідченого нотаріусом за межами свого нотаріального округу, практика судів йшла саме таким шляхом. Однак, склалася ситуація, за якої суди визнають недійсними заповіти, посвідчені нотаріусами за межами свого нотаріального округу, посилаючись саме на правову позицію ВСУ від 20.02.13 р. у справі № 6-2цс13 [5]. Наприклад, ВССУ в ухвалі від 18.05.16 р. відзначив, що враховуючи ту обставину, що оспорюваний заповіт було посвідчено державним нотаріусом Світловодської районної державної нотаріальної контори, яка обслуговує Світловодський районний нотаріальний округ, визначений відповідно до адміністративно-територіального устрою Світловодського району, на території Світловодського міського територіального округу, тобто поза межами нотаріального округу, тому правильним є висновок апеляційного суду про визнання вказаного заповіту недійсним [6].

Аналогічне рішення теж було зафіксоване в Ухвалі ВССУ від 08.11.2017 у справі № 500/2918/15-ц. ВССУ, залишаючи в силі рішення судів попередніх інстанцій, зазначив, що нотаріальна діяльність здійснюється нотаріусом у межах свого нотаріального округу та за місцем знаходження приміщення державної нотаріальної контори, в якій працює державний нотаріус, або приміщення, яке є робочим місцем приватного нотаріуса. Законодавством заборонено нотаріусу здійснювати нотаріальну діяльність за межами свого нотаріального округу. Суди встановлено, що заповіт було посвідчено приватним нотаріусом районного нотаріального округу області, на території міста, яке є містом обласного підпорядкування та має виділений окремий міський нотаріальний округ, тобто поза межами свого нотаріального округу, що є порушенням вимог щодо його посвідчення, а також, що даний заповіт порушує інтереси позивача як спадкоємця за правом представлення. Згідно Цивільного кодексу України заповіт, складений особою, яка не мала на це права, а також заповіт, складений з порушенням вимог щодо його форми та посвідчення, є нікчемним. Враховуючи наведене, суди дійшли висновку щодо нікчемності заповіту в силу порушення вимог закону щодо його посвідчення нотаріусом (ухвала ВССУ від 08.11.2017 у справі № 500/2918/15-ц [7]).

Сучасна судова практика характеризується наступністю у вирішенні питання територіальної нотаріальної юрисдикції і опирається на уточнення, зроблених в правових позиціях Верховного суду. Зокрема, відповідне положення міститься у постанові КЦС ВС від 5 серпня 2020 року у справі № 450/1610/15-ц [8]. Позиція Верховного Суду полягає у наступному: якщо нотаріальна дія вчинюється поза приміщенням державної нотаріальної контори, державного нотаріального архіву, приміщенням, яке є робочим місцем (конторою) приватного нотаріуса, у посвідчувальному написі та в реєстрі для реєстрації нотаріальних дій зазначається місце вчинення нотаріальної дії (удома, у лікарні, за місцезнаходженням юридичної особи тощо) із зазначенням адреси, а також причин, з яких нотаріальна дія була вчинена поза вказаними приміщеннями. Запис про вчинення нотаріальної дії поза приміщенням державної нотаріальної контори, державного нотаріального архіву, прими-

шенням, яке є робочим місцем (конторою) приватного нотаріуса, заноситься до Журналу (книги) обліку викликів нотаріуса за межі державної нотаріальної контори, державного нотаріального архіву чи робочого місця (контори) приватного нотаріуса згідно з правилами ведення нотаріального діловодства. Нотаріус не вправі здійснювати нотаріальну діяльність за межами свого нотаріального округу, за винятком заміщення інших нотаріусів у випадках, передбачених законодавством.

Аналіз наведених норм дає підстави для висновку про те, що законодавством чітко передбачені територіальні правила здійснення нотаріальної діяльності – територіальна нотаріальна юрисдикція. Нотаріальна діяльність здійснюється нотаріусом у межах свого нотаріального округу та за місцем знаходження приміщення державної нотаріальної контори, в якій працює державний нотаріус, або приміщення, яке є робочим місцем приватного нотаріуса. Крім того, законодавством заборонено нотаріусу здійснювати нотаріальну діяльність за межами свого нотаріального округу.

Використані матеріали:

1. Баулін О. В. (2013) Поняття юрисдикції і новий кримінальний процесуальний кодекс України. Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ. № 2. С. 9-13. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/aymvs_2013_2_4.
2. Про нотаріат : Закон України від 02 вересня 1993 р. № 3425-XII в редакції від 08.08.2020//URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3425-12#Text>
3. Рішення ВСУ від 02.06.10 р. у справі № 6-24817св08 URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/9889866>
4. Лист ВССУ «Про судову практику розгляду цивільних справ про спадкування» від 16.05.13 р. № 24-753/0/4-13 URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v-753740-13>.
5. Постанова ВСУ від 20.02.13 р. у справі № 6-2цс13 URL: [http://www.scourt.gov.ua/clients/vsu/vsu.nsf/\(documents\)/96FEC8E1B5A0ADC2C2257C92003A695E](http://www.scourt.gov.ua/clients/vsu/vsu.nsf/(documents)/96FEC8E1B5A0ADC2C2257C92003A695E)
6. Ухвала ВССУ від 18.05.16 р. у справі № 401/3540/15-ц URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/57786908>
7. Ухвала ВССУ від 08.11.2017 у справі № 500/2918/15-ц URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/70882681>
8. Постанова КЦС ВС від 5.08. 2020 р. у справі № 450/1610/15-ц URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/90932481>